

מון הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא שליט"א

ראש ישיבת מרכז הרב

בענין חזרה מהעדאות

בב"ק ל"ז ע"א שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו, מועד לאדם ואינו מועד לבהמה, מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים, למין שהוא מועד לו משלם נזק שלם, ולמין שאינו מועד לו משלם חצי נזק. אמרו לפני ר' יהודה: הרי שהיה מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול, אמר להם: לשבתות משלם נזק שלם, ולימות החול משלם חצי נזק. מאימתי יהי תם, משיחזור בו ג' ימי שבתות. אתמר רב זביד אמר ואינו מועד תנו, ר"פ אמר אינו מועד תנו. רב זביד אמר ואינו מועד תנו הא סתמיה הוי מועד, ורב פפא אמר אינו מועד תנו סתמיה לא הוי מועד. וכתב בנמוקי יוסף שם: "ואינו מועד בימות החול. כ"ע מודו דבהך בבא תנינו ואינו, כלומר שידוע לנו דחזא בימות החול שבינתיים ולא נגח. ומשום הכי בעו בני הישיבה השתא לרבי יהודה ולא לר"מ. דכולא מתני' סתמא ר"מ תנא לה ואפ"ה שבקי ר"מ ובעו לרבי יהודה. (אלא) משום דשמעי' ליה דמהני ימים לחזרה כמו להעדאה בעו מיניה, כיון דמהניא חזרה דשלשה ימים למסתר העדאה גמורה לדידך, הרי שהוא מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול שבנתים מהו, מי אמרי' כיון דחזו בימות החול שבינתיים ולא נגח סתר להו לשבתות, דכיון דמהניא חזרה דג' ימים למסתר העדאה גמורה כל שכן דמהניא למסתר מקצת ימי העדאה". עכ"ל הנמוקי".

ולכאורה יל"ע דאם ע"כ מיירי אליבא דר"מ מהו שדנו בחזרה דבהמה אי הוי חזרה כ"ז שהוא מועד לאדם, ובפרט לסומכוס שסבר דלא הוי חזרה מק"ו עיי"ש, וסומכוס הרי תלמידו דר"מ הוי, וא"כ לשיטות דמפרשים במשמוש דתינוקות היינו שאינו נוגח את התינוקות עצמם (וראה במאירי בזה), א"כ איך יתכן דיהי' רק חזרה מבהמה לחוד ולא מאדם, דממ"נ אם נוגח את התינוקות הממשמשים הרי גם מבהמה עדיין לא חזר בו ואם אינו נוגח אותם הרי הוי חזרה גם מאדם. והנה ברור שאין לומר דגם לר"מ משמוש בימות החול מהני נמי לחזרה דשבתות, דאיך יש לקבוע דהוי חזרה הרי בין כך ובין כך אינו נוגח בחול. ומדברי הנמוקי" גופא מוכח כן שכתב דבסיפא שאלו אליבא דר"י משום דשמעינו ליה דמהני ימים לחזרה כמו להעדאה והרי גם לר"מ מהני משמוש לחזרה והיה לבני הישיבה להקשות על דברי ר"מ. ואף דלכאורה הרי אכתי קשה לנמוקי" מ"ש דר"מ הרי מודה דחזרה דג' ימים הוי חזרה וא"כ גם אליבא דר"מ יש מקום לשאלה דבסיפא, ואם כי יש ראשונים שפליגי על תוס' וסברי דרק חזרה דמשמוש הוי חזרה וכ"נ שיטת הרמב"ם שהזכיר רק חזרה דמשמוש ועיין באור שמח שם, אבל הרי הנמוקי" גופא סובר כשי' התוס'

עיי"ש בפ"ב. אך ע"ז י"ל דעכ"פ ר"מ לא הזכיר חזרה זו וכונת הנמוק"י היא דכאן ממרי בחזרה דאמר ר"י.

אבל באמת דברי הנמוק"י צ"ב טובא, דלדבריו יוצא אליבא דר"מ דחזרה דמועד הוא ע"י משמוש, אין מקום לשאלת השואלים שחזרה בימות החול הוי חזרה, ורק אליבא דר"י הוא דיש מקום לכך. ואמאי הא לכאורה הם חולקים באופן החזרה, אבל אם יש מקום לומר דמהני חזרה דג"י בחול לבטל העדאה ה"נ יהני חזרה דמשמוש בחול, ואם בחול לא שייך חזרה ה"נ לא יהני חזרה דג' ימים.

אלא דבאמת עצם הספק של השואלים צ"ב, דמאי ס"ד דיהני חזרה דג"י בימי החול לבטל העדאה דשבתות כמו דמהני ג"י לחזרה, והרי לא דמי כלל, דהתם הרי הוחזק לפנינו שהוא נגחן כל יום, ומדחזינן דראה ג"י ולא נגח הרי נתברר שיש כאן חזרה על מה שהוחזק, אבל כשלכתחילה לא באנו להחזיקו אלא לשבתות, מה נוכל להוכיח ממה שלא נגח בחול, הרי לזה לא הוחזק כלל ואיזה חזרה יש כאן ומה ס"ד דשואלים.

והנה נראה ברור דזהו היסוד שמשום כך מפרש הנמוק"י דכל הספק דשואלים לא יתכן להיות בחזרה דמשמוש, משום דמשמוש בימי החול אין בה כל ראייה של חזרה, אלא דצ"ב דא"כ הו"ה בחזרה דג"י.

ומשו"ז נראה שיש הנחה ברורה לנמוק"י דיש הבדל ביסוד דין חזרה בין ר"מ לר"י ולא רק בצורה של החזרה. והחזרה דמשמוש בפעם אחת אליבא דר"מ אינה אותה חזרה שאליבא דר"י בראה ג"פ ולא נגח, ולהכי יתכן דמה שאינה יכולה להיות חזרה אליבא דר"מ יתכן להיות חזרה אליבא דר"י.

ונחזי קצת בנידון זה. הנה לשי' הרמב"ם דלר"מ יש רק חזרה דמשמוש ולא חזרה דג"י לכאורה צ"ע הרי ד"ז דמחזיקין עפ"י ג' פעמים הוא דין בכל התורה כולה, ורבי ורשב"ג פליגי אם סגי בב' פעמים או ילפי משור המועד דבעינן ג"פ, אבל עכ"פ איכא חזקה דג"פ בכה"ת ולא דוקא כדי להעשות שור המועד, וא"כ לו יהא דלר"מ דין ג' נגיחות נאמר רק בהעדאה דתם ולא בחזרה, אבל תיפוק ליה דבל"ז איכא דין דמחזיקין בג' פעמים בכל התורה.

ובאמת נראה לכאורה דמה דר"מ אמר קירב נגיחותיו לא כ"ש הוא ג"כ מכח היסוד הזה דמחזיקין בכל התורה בג"פ, והתם אין הבדל אם היה ביום אחד, דאל"כ תקשי לשי' המכילתא דאין עונשין ממון מן הדין א"כ מ"ט דר"מ, ודין דר"מ הוא במכילתא, אלא דכאן ל"ש למיפרד כן כיון שעצם דין דהחזקה ע"י ג"פ הוא דין בכל התורה כולה.

ולפי"ז היה נראה דא"ל דאפי' לשיטת התוס' דלר"מ דמהני חזרה ע"י ג' פעמים בעינן שיהי' ג' ימים עיי"ש, דזה רק אם נעשה מועד ע"י ג' ימים, אבל אם נעשה מועד ע"י ג' נגיחות ביום אחד, בזה יודו התוס' דחזרה דיליה נמי מהני ע"י חזרה ג"פ

ביום אחד. ובאמת גם אלמלי הבאור הנז' יש מקום לומר כן, אבל כך הוא מבורר יותר. ובזה תתיישב הקושיה החמורה שהקשה באו"ש מתוספתא מפורשת דמהני חזרה ביום אחד.

וע"כ נ' ד"ל דכיון דהוחזק נגחן ג"פ ומשום כך הוחזק שכל יום ויום עומד ליגח אהני באמת מה דשוב ראינו דג"י ראה ולא נגח שאי"ז מקרה אלא באמת הימים אלו לא נגח מפני שפסק טרופו ליגח, אבל אין ראייה מזה ששוב אינו עומד ליגח לעולם, דהרי קודם החזקנוהו לנגחן לעולם, והג"פ דעכשיו אינה מועילה אלא רק דעתה הפסיק, אבל לאח"ז שוב יגח, והרי באמת אח"כ נגח. וסבר ר"מ דהנגיחה הזאת אינה התחלה חדשה של נגיחת תם, אלא דלכתחילה לא היה בג"פ שלא נגח משום חזרה אלא הפסקה לחוד. משא"כ אם ממשמשים בו ומרגיזים אותו ואפ"ה אינו נוגח הוי בירור גמור שחזר בו.

ולר"י י"ל או דסובר דגם אחרי שהוחזק בג"פ מהני ג"פ לבטל לגמרי, או שסובר דגם עצם הדבר דהוחזק שמפסיק לנגוח סגי בכדי לבטל דין מועד ממנו. ויש לבאר יסוד זה בכמה אופנים אבל בפשטות י"ל כיון דאין לנו בירור מקדם שעומד ליגח האם אי"ז מועד לנגיחה.

וקצת דומה ליסוד זה מבואר בשטמ"ק בשם הרא"ה בבעיא דגמ' בנגח גמל חמור שור שור שור. והקשה ברא"ה דמה בכך שהוסיף לנגוח עוד ב' שורים הרי במה שנגח גמל חמור שור נעשה מועד ולמה גרעי מה שהוסיף וכתב הרא"ה דמייירי שבתרי אחרונים ראה גם גמל חמור ולא נגחם ובתרי זימני לא הוי חזרה גמורה אבל ספק אי הוי הפסקה.

והנה היסוד של הרא"ה דראה ג"פ ב' מינים ונגח מין אחד הוי חזרה מבואר גם בתוס' (לז ע"א) בתירוץ אחרון, אבל מתוס' אין ראייה אלא אליבא דר"ז דאמרינן דסתמא הוי מועד גם לשאינו מינו, וע"ז אמרי דאם גם נגח שור ג"פ ולא נגח מהמין האחר שעמד לידו לא הוי מועד אלא לשורים, והתם מסתבר דכיון דר"ז לא מייירי אלא בנגחן סתמא וכה"ד לא מיקרי סתמא דחזינו דמקפיד וממילא לא הוחזק לעולם שנוגח כל המינין, אבל הרא"ה הרי מייירי שכבר נגח ג' מינין והוחזק נגחן לכל, ומדין חזרה הוא דן דאם ראה שני מינין וכל הב"פ נוגח רק מין אחד הוי כבר חזרה, והוא חידוש גדול, דהרי בעצם הדבר שנמנע מליגח שנים לכאורה אין בזה משום חזרה (וכן עכ"פ משמע מתוס') לשורים גופא דכשרואה נוגח רק אחד, וא"כ הו"ה דמה שלא נגח מין אחר העומד לידו לא יהי' ראייה שחזר בו מכל המינים שהרי הועד לכל המינים ונגח אחד ממה שהועד להם.

אבל עכ"פ חזינו מהרא"ה שאם כי אין מחזיקין שחזר בו אבל יתכן שהפסקה יש כאן, והיינו דקוטב הבעיא בגמ' הוא דיש לפנינו שני מחזורים נפרדים של נגיחות הגמל והחמור ושני השורים האחרונים והספק להיכן נצרף את השור הראשון, וכל

עיקרו של הרא"ה בא ליישב אמאי לא נימא דיש כאן מחזור אחד בלתי נפרד וע"ז מבאר דכיון דיש כאן עכשיו בירור של הפסקה מנגיחת כל המינים, הוי מחזור נגיחות בפנ"ע.

ואין להאריך בבירור שי' הרא"ה שם, אבל זה חזינון דיש שני יסודות של חזרה גמורה והפסקה, ודין הפסקה מהני עכ"פ לשי' הרא"ה דלא יצטרף לנגיחות הקודמות, ולפי"ז י"ל לדידן דלר"י עצם קביעת הפסקה ע"י ראית ג"פ ולא נגח, לו יהא דלר"מ אין זה בירור שכבר נרפא מיצר הנגיחה, אבל כאן עכ"פ הועילה שנחזיקו שעתה הוא מפסיק לנגוח, זה גופא הוי ביטול כל דין העדאה שלו, שהפסק של ג' ימים הוי ג"כ ביטול העדאה, ובזה ימצא לנו פתח להבין דברי הנמוק"י שס"ד דהפסקה של ג' מהני לבטל העדאה גם אם היה בימי החול.

ונראה עוד דלר"י דבמועד איכא נמי דין דימים מתמול שלשום, וכמו דלא מהני לחומרא קירב נגיחותיו, ה"נ להפך בחזרה אם רק אין לפנינו שור נגח מתמול שלשום דהתחזק שמפסיק אז - שוב אין הוא מועד לגמרי על להבא, שדוקא אם תמול שלשום היה בחזקת נגח הוי נגח גם עתה. וע"כ סברי בס"ד שדין דתמול שלשום מהני לבטל העדאה דשבתות, וע"ז אמר ר"י שאין סדר דתמול שלשום מעכב אלא אם ימים אלו היו בחזקת נגחנים, אבל ימים שלכתחילה לא נכנסו במנין דימי נגיחה אין בהם עכוב דימים גם לגבי חזרה.

ויש לעיין באופן אחר דמה דלר"י בטל העדאתו ע"י ג"פ משמע מסתמא אפי' באופן די"ל דעל ג"פ כאלו לא הוחזק מעיקרא, דהנה בנגח א' ב' וג' הוחזק לכל הימים, ואם אח"ז ראה ד' ה' ו' ולא נגח משמע מסתמא דלר"י הוי חזרה גמורה. ולכאורה הרי יש מקום לומר דנימא דרק לד' ה' ו' הוי חזרה אבל לימים א' ב' ג' נשאר בהעדאתו, והיינו דנתברר דמעולם לא הוחזק אלא לג' ימים הראשונים של השבוע ולא על האחרונים. ואם נימא דגם כה"ג הוי חזרה לר"י, בהכרח לומר דכל שיש עכ"פ הפסקה דג' ימים שראה ולא נגח יש כאן ביטול העדאה, ה"נ בראה בימי החול יש בזה משום ביטול העדאה. וע"ז אמר ר"י דאין ביטול העדאה ע"י הפסקה אע"ג שאין כאן בירור של חזרה אלא אם עכ"פ בהעדאה הקודמת החזקנו עכ"פ את השור לנגחן על כל הימים ועתה יש עכ"פ חזרה ממקצת הימים, אבל היכי שהימים האלו לא נכנסו מלכתחילה בכלל העדאה אין אפשרות של חזרה בימים אלו וייל"ד אם העדאה דג' נגיחות הוי בירור למפרע והוא פטור מנ"ש רק משום דין אונס או שרק מיתה הוא נעשה נגחן אבל אכמ"ל).

וכמדומה שלכאורה פליגי בזה הראשונים. שתוס' כתבו לדחות ראית האלפס דסתמא דגמ' כר"פ מבעיא דשור וחמור וכו' ולר"ז הרי בג' שורים נמי הוי מועד לכל, וכתבו בתוס' די"ל דמייירי שראה באמצע עיי"ש, והראב"ד הקשה דא"כ בבעיא דשבתות ג"כ דראה באמצע ולא נגח א"כ הוי חזרה גמורה וימ"ש בשטמ"ק בבין

השמשות הוא ט"ס והיה כתוב בר"ת בה"ש והכונה בהשאר [ימים] והמדפיס פירש הר"ת הרגיל בין השמשות).

ונראה דאם נימא כמו"ש ל"ק לתוס', דמה דחזר בימים אחרים שלא נגח קודם אינה מהני אלא שלא נחזיקו נגחן לאותן הימים, אבל בימים שנגח נשאר בחזקת נגחן, ולראב"ד ס"ל דהוי חזרה לכל הימים. ובאמת לפי"ז מבוררת שי' הרמב"ם שכתב להדיא על בעיא זו (פ"ז הי"ב) או לשלשת הימים ששנים מהן חול ועיין בה"ה, ולמ"ש כונתו כיון דראה באמצע ולא נגח דזהו דין דמועד לשבתות וע"כ על ימים אחרים אינו מוחזק לנגחן.

האמנם דהתוס' כתבו כן רק לר"ז והר"מ הרי פסק כר"פ. אבל בדין מועד לשבתות מפורש בנמוק"י שראה ולא נגח, ואם כי במשנה ודאי זה מוכרח לפי פירושו, אבל נ' דכל המובא בגמ' מועד לשבתות י"ל דמיירי רק בענין כזה וכן כונת הרמב"ן וי"ל.

ולכאורה נראה שהדבר הוא מוכרח, דהגמ' הרי מסייעה לר"ז מדתנן מועד לשבתות ואינו מועד לחול, ומשמע מזה דלר"ז סתמא הוי מועד לחול, אע"ג שנוגח רק פעם בשבוע ולא אמרינן דהוי מועד לסירוגין אלא אם ראה ולא נגח. ובמכילתא מבואר דלר"מ דקירב נגיחותיו חייב הא דכתיב מתמול שלשום בא למעוטי אם התרו בו ג' ימים שלא בזה אחר זה, ומשמע דלא מהני העדאה במפוזרין. וא"ל שכ"ז ג"כ רק אם ראה ולא נגח אבל לא ראה הוי מועד גם במפוזרין אח"כ בעי רק שראה בחול ולא נגח דהוי מועד רק לשבתות, ועיין באו"ש.

וכ"נ לכאורה גם מדברי התוס' ד"ה נעשה שכתבו דלהכי אשמעינן במועד לסירוגין שנגח ג' מינים ולא ג' שורים לר"ז, דס"ד דעל המינים שראה ולא נגח לא הוי מועד, ומשמע דעל שורים עכ"פ הוי מועד, והרי עכ"פ לא היו רצופים, וע"כ דבלא ראה הוי מועד גם במפוזרים.

האמנם דזה תלוי בפשט הגמ' בדין לסירוגין, דהרמב"ם כתב דכל זה מיירי בו' ימים, אבל בפ"י ר"ח כאן מצאתי שמפרש דמיירי אפי' ביום אחד דפעם נגח ואח"ז ראה ולא נגח. וקצת נ"ל דגם רש"י מפרש כן, וא"כ אין ראיה לד"ז מהתוס' אם יפרשו כהר"ת. והרבה יש לדון בנקודות אלו בבאור דברי התוס' ד"ה שור במה שדחו ראית הרי"ף דהלכה כר"פ אך אכמ"ל.

נחזור לדברינו הקודמים שמה דלר"י מהני הפסקה דג"י משום דלא קרינן ביה שור נגח מתמול שלשום, ויש לעיין לכאורה לפי"ז מ"ש התוס' (וד"ה משיחזור) דס"ד הואיל ומועד רק לשבתות לא בעי חזרה כ"כ, שהדבר צ"ב מהו ענין זה של פחות מג"פ, הרי הוא מועד גמור לשבתות ודין דג"י לחזרה הוא מה"ת ומאי נפ"מ אם הוחזק למזיק גדול או הוחזק למזיק קטן יותר, אבל כשבאנו לבטל את מה שהוחזק כרק להשוות את דיניהן.

וא"ל דר"ל דנגח ג"פ ביום אחד דבכל חזרות הרי לא מהני אלא א"כ לא נגח בג' ימים, והיינו משום דין דתמול שלשום. ולהאמור א"ל דהיינו שאם היה מועד תמול ושלשום אין הבעלים נפטרים ע"י הפסקה של ב' נגיחות. וכבר כתבתי לעיל די"ל אליבא דר"מ, לשי' התוס' דמודי דדין חזרה דג"י דכ"ז אם הועד בג"י אבל אם קירב נגיחותיו י"ל דגם חזרה דיליה הוי ברוב אחד, וה"נ י"ל במועד לשבתות כיון דאין כאן דין דתמול שלשום, ובס"ד רצו להפקיע ממנו לכתחילה דין מועד, ושוב ס"ד דעכ"פ לדין חזרה יהני מה שבמציאות לא היה תמול שלשום שור נגח ויועיל חזרה דג"פ ביום אחד.

אכן יש לומר כונה אחרת, דבאמת הרי קיי"ל כרבי דשני פעמים מחזיקין ולא כרשב"ג וכבר כתבו בתוס' לעיל וכ"ג) דמה דסתם תנא בשור המועד כרשב"ג אינו ר"ל דרבי פליג ע"ז ובפשטות הכונה אע"ג דיש כבר בירור בב' פעמים מ"מ גזירת הכתוב דבעי נגיחה שלישית, ולהכי ס"ד דלו יהא דבכל חזרות למדו מהעדאה דבעי ג"כ ג' חזרות, אבל כה"ג סגי רק בבירור לחוד שחזר בו ולזה סגי ב"פ.

ויסוד זה דבאמת לבירור עצם הדבר חוץ מתשלום נ"ש סגי בב' נגיחות, נראה דיש ללמוד מדברי רש"י ד"ה שהכיר בו שהוא נגחן ופירש"י אבל לא ידע שנגח ג' נגיחות. ולכאורה צ"ב דממ"נ כיון דבעינן ג' נגיחות ובל"ז לא הוחזק לנגחן אמאי לא יטען דהיה כאן קבלה בטעות כיון שאין ראיה שהשור יגח להבא. ומתוס' לעיל דל"ט נראה שמפרשים שנגח ג' פעמים אבל לא הועד כדין, דבמציאות נתברר שנגחן הוא אבל לפירש"י צ"ע. ונראה מזה דבאמת גם בשור המועד לכל דבר חוץ מתשלום נ"ש באמת אליבא דרבי יש כבר בירור בב' נגיחות, וע"כ כשזה בא לבטל את חובת שאילה שעליו - שזהו הפשט בקושית הגמ' ולימא וכו' עיי"ש - בטענת טעות לזה מהני מה שבכל התורה הדין דמחזיקין בב' פעמים.

וכן נראה יסוד זה גם בשי' הרא"ה בשיטה דנגח ב' בנ"א ושור אחד עיי"ש ואכמ"ל. אבל יותר פשוט דאין זה גזה"כ דנגיחה ג' אלא בשלישית הרי נוסף בירור וגזה"כ דלא סגי בבירור דב' אלא בעי בירור דג"פ.

מ"ש בענין חזרה דבהמה אי הוי חזרה להקשות על שי' הר' מנחם בתוס' צ"ב, עצם הקושיה היא חזקה מאד, אולם לא הבנתי על מה שראה הכרח להביא פירש"י לשם זה. מרש"י אין לדייק כלום. כונת רש"י א"א כלל לפרש שר"ל דאינו מועד לבהמה מחמת חזרה, דהרי בקושיא לא ס"ד כלל ענין של חזרה. וכונת רש"י פשוט באופן דלכתחילה לא הוחזק אלא לאדם ולא לבהמה שלפני שראה ג' בנ"א ונגחם, ראה בהמות ולא נגחן, דבשעה שהחזקנוהו לנגחן היה לנו בירור שאינו נוגח בהמות. וכונתי היא לא לפני שנגח את האדם הראשון ראה בהמות ולא נגחן, שהרי כל מועד ראה בחייו בהמות ולא נגחן [וגם אם היה באותו יום אינו משנה בזה]. אלא הכונה שתוך כדי נגיחותיו ראה בהמות ולא נגח וכמו"ש התוס' אליבא דר"ז וזהו כונת רש"י.

אבל הקושיה היא מהגמ' עצמה שעכ"פ מפורש דחזרה דבהמה הוי חזרה ובתוס' כתבו דלא הוי חזרה. ודעתי שמה שנדחק להביא פירש"י הוא להוכיח ד"ז גם אליבא דר"פ. אבל באמת זה מיותר, דכיון דעצם הסברה בחזרה דבהמה אינה תלויה ביסוד המחלוקת של ר"ז ור"פ, ממילא אין לעשות פלוגתא חדשה ביניהם ואם אשכחן בגמ' הדין אליבא דר"ז הו"ה גם ר"פ סבר כן וז"פ.

והנה קושיה זו כבר הובאה בשטמ"ק כאן (וכן הקשה הגרעק"א במשניות ולא ראה מ"ש בשיטה וכמדומה שנקט בדבריו - ההפך ממ"ש השיטה בתירוצו), ותירצו דהתם מיירי שהועד בפירוש לבהמה והכא מיירי שהועד רק לאדם ורק מסתמא הוי מועד לבהמה וכה"ג הוי חזרה מבהמה חזרה.

ובאור הדברים הוא, דיש הבדל בין חזרה ממה שכבר הועד בהדיא ובין מה שצריך חזרה לדבר שאנו החזקנו מסתמא. דבאופן השני סגי רק בירור להוציא מידי סתמא והוי בירור אולי גם למפרע שלא היה נגחן סתמא. דהרי לר"ז אם ראה באמצע ההעדאה בהמה ולא נגחה אינו נעשה אח"ז מועד לבהמה, דלכתחילה לא היה מועד סתמא, ובירור זה להוציא מידי סתמא מהני גם לאחר שנעשה מועד.

ובאמת נראה לפי"ז עוד דזה נראה פשוט בעיני דאע"ג דלר"מ חזרה היינו משמוש דוקא לש' הרמב"ם כמוש"נ, אבל מ"ש ר"ז מועד למינו ואינו מועד לשא"מ בזה ל"צ משמוש דוקא, אלא לכתחילה איקבע שאינו מועד לשא"מ ע"י שראה ולא נגח. וא"כ הו"ה היכי שלכתחילה הועד סתם לכל ע"י נגיחה של מין אחד, אבל חזרה למין אחר סגי לכו"ע ע"י בירור של ראה ולא נגח ולא בעי משמוש.

ובזה מיושב מה שהקשיתי לעיל אליבא דהראשונים שמשמוש היינו שלא נגח התינוקות הממשמשים א"כ היכי אשכחן לסומכוס (דהוא תלמידו דר"מ) חזרה מבהמה לחוד, הרי אם התינוקות ממשמשין אותו ואינו נוגחן א"כ הוי גם ראה שחוזר מאדם. ולפי"ז היכי שלכתחילה לא הועד בפירוש על מין זה, גם לר"מ לא בעינן משמוש לדין חזרה אלא לכו"ע ראה ג"פ ולא נגח הוי חזרה.

אמנם מלשון הגמ' כאן דהוי מועד לאדם ומועד לבהמה יש לדקדק דמיירי דהועד בפירוש לבהמה. ונראה לי לתרץ בכמה אופנים, חדא דיש לחלק בין אם העדאה דאדם ודבהמה הוו עפ"י שתי העדאות, ובין מ"ש תוס' לעיל דנגח ג' מינים וביניהם אדם. דר"ז שנשארה העדאה הקודמת לאדם ממילא היא נשארת מכח זה גם לבהמה שגם לה הועדה עיד"ל, אבל אם יש כאן שתי העדאות נפרדות אין ביטול אחת מהן תלוי בביטול ההעדאה השניה.

אכן לפי"ז נצטרך לומר דגם ר' מנחם סובר כפי' הראשון של התוס' דאם אדם אחד מהם הוי מועד לכל. וא"כ לכאורה קשה למה לו לר' מנחם להדחק בפשט הגמ' דהכונה על חזרה ולא מפרש לגמרי כפירוש הראשון.

ואפשר לומר דלא מחמת הדין דתירוץ ראשון אינו מפרש כן, אלא דקשה לו בפשט הגמ' דקמ"ל דמועד לאדם הוי מועד לבהמה. דלפי' זה לא משום דהוי מועד לאדם הוי מועד לבהמה כאן, שגם אם השלישי לא היה אדם אלא חיה אחרת ג"כ היה מועד לבהמה. ועוד דלא ע"י דהוי מועד לאדם נעשה מועד לבהמה אלא ע"י שניהם כאחד נעשה מועד, דאלו לא היה מועד לבהמה לא היה מועד גם לאדם. ומחמת זה מפרש כונה אחרת בגמ', אבל בעיקר הדין סובר גם ר' מנחם כפירוש ראשון וובדין זה באמת יש ראשונים שמפרשים דנגיחת אדם מהני לעשות מועד לבהמות אבל לאדם עצמו לא מהני כ"ז שלא נגח ג' בנ"א.

עו"ל במה שהוסיפו תוס' לומר ונשאר מועד לאדם היינו שנגח בפירוש שוב אדם, וכיון שהוכח שלא הוקלשה כלל מועדותו לאדם אין חזרה דבהמה חזרה, אבל באם במה שנתערערה החזקה ע"י חזרה דבהמה, ומועד לאדם לא נתבררה עכשיו, ורק דסמכינן על חזקה הקודמת, לו יהא דחזרה דבהמה אינה מערערת את כל ההעדאה אבל לעצמה היא מבטלת וי"ל.

עוד יל"ע שבדין מועד לג' מינים הוי מועד לכל הנה בחזר בו ממין אחד שלא הועד עליו יצא זה מכלל העדאה. אבל יש לעיין אם ע"י חזרה של מין אחד שלא הועד בפירוש אם יש בזה חזרה על כל המינים שלא הועד להם בפירוש מקודם, שהרי עכשיו חזינן שמה שהחזקנו קודם למועד לכל בטלה במקצתה על מין אחד עכ"פ.

ולכאורה ראיה ממ"ש תוס' בד"ה נעשה דס"ד דבהכי מינים שלא נגח לא הוי מועד דאין כאן לסירוגין כלל, ומשמע מתוס' דעכ"פ למינים אחרים הוי מועד, ואמאי כיון שעכ"פ יש כאן ג' מינים שלא הועד להם בהדיא א"כ לא ליהוי מועד לכל.

אולם גם אם נימא דעדיין מועד לכל, אכתי יש להסתפק אם חזר בו מאחד מהמינים שעליהם הועד, דעל אותו המין בטלה העדאה וכיון דכל הסמך שנעשה מועד לכל הוא משום מין זה, י"ל או שבטל עכשיו העדאתו לכל המינים, או שגם לשני המינים הנשארים אינו מועד.

והשתא נחזי לפרש דברי התוס', דיסוד הסברה של ר' מנחם היא דאעפ"י שע"י העדאה לאדם לחוד אינו נעשה מועד לבהמה, אבל אם כבר נעשה מועד לכל ועכשיו חזר בו מבהמה, סגי במה שנשאר מועד לאדם שיהא לו דין מועד גם לבהמה. ונראה דכ"ז איירי שחזר בו רק ממין אחד של בהמה ולפי המבואר לעיל. ומה שר' מנחם דן היינו אם נימא שעיד"ז מתערער כל העדאה לגבי בהמה, ע"ז אמרינן שפיר דמועד לאדם נשאר מועד לבהמה. אבל כ"ז לגבי בהמות אחרות שלא נתברר ביטול העדאה מהן אלא רק מכח ביטול העדאה למין אחד ולהכי להם סגי במה שעכ"פ נשאר מועד לאדם. אבל לאותה בהמה עצמה שחזר בה ג"פ גם ר' מנחם יודה שאע"פ שנשאר מועד לאדם אבל ממין בהמה זו הוי חזרה וא"כ שפיר י"ל מ"ש בדל"ז דהוי חזרה היינו לגבי אותו מין לבד.

אכן לפום ריהטא היה נ"ל לפרש בסוגיה דמיירי דחזרה דבהמה תהני לכל המינים, דקשה להבין מה קאמר סומכוס חזרה דבהמה לאו חזרה היא ק"ו מאדם ומה מאדם לא קא מהדר מבהמה לא כ"ש, ואיזה ק"ץ הוא הרי חזינן דאיתחזק ג"פ שראה ולא נגח ובכה"ת סמכינן על איתחזק כזה, ומאי מהני כאן ק"ו. ולהכי נראה יותר לפרש דהכונה היא לא על אותו מין שחזינן דאינו נוגח, אלא על מינים אחרים וע"ז אמר דהק"ו מהני להפריד ביניהם דלא נימא דיש כאן חזרה מכל מין בהמה.

אכן א"כ צ"ב למה הוצרך לומר ק"ו תיפוק ליה משום עצם דין מועד לאדם מהני לעשותו מועד לכל המינים לר"ז.

אמנם נראה דל"ד דר"ז הרי מיירי במועד סתמא, ונקטינן דאין הוא מבדיל בין המינים, אבל אם כבר חזינן דהשור מבחין בין מין למין, שוב לא שייך לומר דמסתמא נעשה מועד ממין זה על מין אחר.

וא"כ לפי"ז שוב ל"ק מהגמ' על שיטת ר' מנחם, דר' מנחם הרי מיירי שהחזק בפירוש מדין ג"פ על כל המינים ולא מדין דסתמא, וכ"כ דיש בזה גם נפ"מ באופן החזרה לר"מ, דעד כאן לא בעי ר"מ לשי' הרמב"ם דוקא חזרה דמשמוש אלא באופן שהועד ע"ז בפירוש, אבל כשהועד רק מכח סתמא מודי הר"מ דסגי בראה ג"פ ולא נגח וכמוש"נ. וא"כ התוס' דמיירי שהחזק בפירוש מכח דין איתחזק לכל המינים אמרינן שפיר דאף שמין אחד נתפר שאינו מועד עכשיו, מהני דין מועד לאדם שישאר הכל על חזקתו הקודמת, וכל מה שלא נתפר שחזר בו בחזקת מועד הוא. אבל להלן אליבא דר"ז דלא איתחזק להיות מועד ג"פ, ורק מסתמא נקטינן דסתם מועד הוי מועד לכל, אבל כיון דחזינן דאינו סתם מועד לכל א"כ שוב בטל כל דין דר"ז דסתמא הוי מועד לכל, ובלא דין זה דסתמא הוי מועד לכל - לא מהני מה שנעשה מועד לאדם להעשות בשביל זה לבד למועד לכל.

והנה בגוף שי' הרמב"ם הנז' לעיל דהביא רק דין חזרה דמשמוש, הנה הרמב"ם כתב וחזר שלא יגח אעפ"י שהוא נוגח, ומשמע בפשטות שאם משמשו אעפ"י שעיד"ז נגח אבל כיון שלא הזיק בהיזק הרגיל שהועד לא הוי חזרה, וכ"כ בהלכה השניה עיי"ש. וד"ז הוא חידוש גדול דמצד הסברה י"ל כיון שעכ"פ כשממששין בו הוא מזיק אע"ג שמזיק בהיזק אחר, אבל עכ"פ אין לנו ראיה שחזר בו מלהיות מועד.

ולגבי חידוש זה של הרמב"ם י"ל שזה רק במשמוש אבל בראה ג"פ ונגף לא יהי' בזה משום חזרה, דהרי עתה נעשה מועד לנגיפה. ואם לכתחילה היה מועד גם לנגיחה וגם לנגיפה ודאי מסתבר דגם ע"י משמוש לא יהי' חזרה אם נגף לחוד, ואם פעם נגף ופעם נשך ופעם רבץ נראה לכאורה דבין כך הוי משו"ז מועד לכל דבר כמו דמהני נגיחה דג' מינים.

ואם נימא כ"ז יש קצת לומר דלהכי הוא שהרמב"ם הביא כאן רק דין דמשמוש, דאם שינה לתולדה אחרת הוי תם רק ע"י משמוש ולא ע"י ראיה ג"פ ולא הזיק,

ועצם הדין של ג' פעמים י"ל דסמך על מה דמהני אתחזק ג"פ בכ"מ. אבל נראה דז"א דהרי בגמ' מבואר דבעינן דוקא ג' ימים וזה דין מיוחד בשור המועד.